

VAI TRÒ CỦA BẢO TÀNG PHỤ NỮ VIỆT NAM TRONG CUỘC SỐNG ĐƯƠNG ĐẠI

NGUYỄN THỊ BÍCH VÂN - LÊ THỊ THÚY HOÀN*

TÓM TẮT

Với đặc trưng - là một bảo tàng về giới, trong những năm qua, Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam đã tiến hành đổi mới toàn diện để trở thành một bảo tàng được đông đảo công chúng trong nước và thế giới biết đến. Thông qua các hoạt động, Bảo tàng đã góp phần không nhỏ trong việc bảo tồn giá trị lịch sử - văn hoá dân tộc; giới thiệu hình ảnh phụ nữ Việt Nam; giáo dục về giá trị lịch sử - văn hoá và về giới, bình đẳng giới; giáo dục về giới, bình đẳng giới; phản ánh các vấn đề đương đại và tiếng nói của các nhóm yếu thế nhằm tạo sự thay đổi và phân biệt các vấn đề xã hội; tạo diễn đàn về các vấn đề của phụ nữ với sự tham gia của cộng đồng, góp phần nâng cao nhận thức xã hội. Đó cũng là sứ mệnh mà Bảo tàng đã và đang thực hiện để xây dựng, phát triển thương hiệu của mình trong hệ thống bảo tàng Việt Nam, khu vực và thế giới.

Từ khóa: Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam; vai trò; giới; lịch sử - văn hóa.

ABSTRACT

With characteristic of a gender museum, in recent years, Vietnam Women's Museum has conducted some comprehensive renovations to become an attractive and well-known museum for domestic and international visitors. Through these activities, the Museum has a significant contribution in the preservation of historical and cultural values of the country, Vietnam women image introduction, education about the value of historical - cultural and gender issues, gender equality, gender education, reflect contemporary issues and voices of marginalized groups in order to change and criticism of social problems, create a forum for women's issues, with the participation of the community, contributing to raising social awareness. The Museum's mission has been carried out to build and develop their brands in Vietnam museum system, in the region and in the world.

Key words: Vietnam Women Museum; Role; Gender; History and culture.

Sau quá trình đổi mới toàn diện và mở cửa trở lại hệ thống trưng bày vào năm 2010, Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam dần trở thành một bảo tàng được du khách trong nước và quốc tế biết đến. Bốn năm liền, từ 2013 - 2016, Bảo tàng được TripAdvisor - trang web du lịch lớn nhất thế giới bình chọn vào TOP 10 điểm tham quan hấp dẫn nhất Việt Nam, TOP 25 bảo tàng hấp dẫn nhất châu Á. Sự nỗ lực của Bảo tàng cũng được Tổng cục Du lịch và Hiệp hội Du lịch Việt Nam ghi nhận và trao giải thưởng "Điểm tham quan du lịch hàng đầu Việt Nam" trong hai năm liền 2015, 2016. Số lượng khách tham quan tăng dần đều, đặc biệt, Bảo tàng

đang dần trở thành một địa chỉ quen thuộc cho đối tượng khách gia đình, học sinh, sinh viên tham gia các sự kiện hay tham quan vào dịp cuối tuần.

Cũng trong 5 năm gần đây, Bảo tàng được xem như một mô hình bảo tàng đổi mới thành công, được nhiều tổ chức quốc tế, như ASEMUS (Hiệp hội Bảo tàng Á - Âu), ICCN (Mạng lưới Bảo vệ di sản phi vật thể liên thành phố), UNESCO (Tổ chức Giáo dục, Khoa học và Văn hoá Liên hiệp quốc), SEMEO SPAFA (Trung tâm Khảo cổ và Mỹ thuật vùng Đông Nam Á), IWMA (Hiệp hội Bảo tàng Phụ nữ quốc tế)... mời chia sẻ kinh nghiệm với đồng nghiệp trong lĩnh vực di sản và bảo tàng ở nhiều diễn đàn khác nhau.

Nhìn vào những thành công bước đầu đạt được trong những năm gần đây, có thể thấy rõ, Bảo tàng

* Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam

đã và đang bắt kịp với xu hướng phát triển phổ biến của mạng lưới bảo tàng thế giới, đồng thời khẳng định được những nét đặc trưng của một bảo tàng giới. Chính bản sắc giới là yếu tố quan trọng tạo nên sức hấp dẫn, nét độc đáo của Bảo tàng trước các đối tượng công chúng ngày càng khó tính. Tuy nhiên, làm thế nào để duy trì vị thế và tiếp tục phát triển trong bối cảnh nhu cầu của công chúng ngày càng cao và đa dạng, sự cạnh tranh giữa các bảo tàng cũng như giữa bảo tàng với các thiết chế văn hoá khác ngày càng cao? Làm thế nào để không tụt hậu khi các bảo tàng trên thế giới không ngừng đổi mới và sáng tạo? Làm thế nào để Bảo tàng có thể khẳng định được vai trò của mình trong đời sống xã hội? Những vai trò nào cần được cân nhắc để Bảo tàng thực sự có đóng góp thiết thực cho cộng đồng? Đó là những câu hỏi, những thách thức thường trực mà Bảo tàng phải đối mặt cả trước mắt và lâu dài.

Để có thể từng bước tìm ra lời giải cho những câu hỏi trên, căn cứ vào sứ mệnh, tầm nhìn, những nguồn lực sẵn có cũng như kết quả khảo sát nhu cầu của công chúng, Bảo tàng đã và đang nỗ lực thực hiện các vai trò cơ bản sau:

1. Bảo tồn giá trị lịch sử - văn hoá

Đây là sứ mệnh, chức năng và vai trò phổ biến của các bảo tàng thuộc mọi loại hình. Trong suốt quá trình hoạt động, mục tiêu bảo tồn luôn được Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam chú trọng và dành mọi nỗ lực cho hoạt động nghiên cứu, sưu tầm, bảo quản một cách khoa học các giá trị lịch sử - văn hoá gắn với những vấn đề của phụ nữ Việt Nam, từ lịch sử đến đương đại. Tuy nhiên, ý nghĩa, nội hàm cũng như các hoạt động bảo tồn đã không ngừng thay đổi trong thực tiễn hoạt động của Bảo tàng. Nếu như trước kia, Bảo tàng chú trọng nhiều đến nghiên cứu, bảo tồn các giá trị lịch sử - văn hoá của quá khứ, tập trung sưu tầm nhiều hiện vật, tư liệu gắn với những sự kiện nổi bật, đề cao một số nữ nhân vật lịch sử điển hình thì những năm gần đây, hoạt động bảo tồn hướng nhiều đến tính kế thừa, phản ánh cả sự đổi thay và sự kết nối. Theo đó, những giá trị văn hoá hiện hữu, những con người đương thời, những vấn đề xã hội đang diễn ra được lựa chọn giới thiệu, khiến cho sự gắn kết giữa Bảo tàng với cuộc sống xã hội gần gũi, chân thực hơn. Các vấn đề của phụ nữ không chỉ được nghiên cứu, nhìn nhận dưới góc độ văn hoá - xã hội mà cả dưới lăng kính giới và góc độ bình đẳng giới.

Cách tiếp cận cũng có sự thay đổi linh hoạt, phương pháp tiếp cận nhân học văn hoá được Bảo tàng sử dụng phổ biến khi nghiên cứu, xây dựng nội dung trưng bày. Các chủ đề, đối tượng, câu chuyện đều được giới thiệu trong bối cảnh cụ thể, trong các mối quan hệ văn hoá - xã hội. Điều này được thể hiện rõ ở hệ thống trưng bày thường xuyên của Bảo tàng, với 3 chủ đề: Phụ nữ trong gia đình, Phụ nữ trong lịch sử; Thời trang nữ, cũng như nhiều triển lãm chuyên đề, triển lãm có thời hạn.

Thực tiễn cho thấy, hoạt động bảo tồn cần phải được gắn kết chặt chẽ với các hoạt động khác để có sự tương hỗ. Hoạt động bảo tồn không hề tĩnh tại, mà nó tương tác với nhu cầu của xã hội, từ đó có sự định hướng phù hợp. Những giá trị lịch sử - văn hoá đã và đang được bảo tồn cũng cần thường xuyên được sử dụng cho mục tiêu quảng bá, giáo dục, nghiên cứu để không chỉ phát huy nó trong đời sống xã hội mà còn nâng cao nhận thức, tác động đến hành vi của cộng đồng, gắn kết cộng đồng cùng chung tay thực hiện công việc này.

Nhìn ra thế giới, có những bảo tàng còn đảm trách được vai trò lãnh đạo cộng đồng trong việc bảo tồn, nuôi dưỡng và quảng bá những giá trị văn hoá truyền thống thông qua các hoạt động, như: thành lập hội đồng tư vấn bảo tàng với các thành viên từ cộng đồng; tổ chức cộng đồng khôi phục làng nghề truyền thống, qua đó, tạo công ăn, việc làm cho người lao động; tạo môi trường giao lưu văn hóa cho người dân địa phương, giữa người dân địa phương với khách du lịch.

Một ví dụ cụ thể là Bảo tàng Khu phố Anacostia ở Washington DC, Mỹ, thành lập năm 1967, trực thuộc Học viện Smithsonian, chuyên trưng bày về lịch sử, văn hóa, nghệ thuật của người Mỹ gốc Phi. Đây là một bảo tàng cộng đồng nổi tiếng, với mối quan hệ chặt chẽ của cộng đồng và mọi hoạt động của bảo tàng. Ngoài việc liên kết với các giáo viên địa phương để gắn kết bảo tàng với chương trình học đường, không gian tương tác nơi đây thực sự là điểm đến yêu thích của trẻ em, Bảo tàng còn có Hội đồng tư vấn thanh niên (Youth Advisory Council) từ cộng đồng - những người đã đưa ra những ý tưởng tư vấn tuyệt vời, góp phần vào sự thành công của bảo tàng. Bảo tàng đóng vai trò quan trọng trong việc kết nối cộng đồng người Mỹ gốc Phi, cùng góp phần bảo tồn, phát huy các giá trị văn hóa truyền thống không chỉ trong cộng đồng người Mỹ gốc Phi mà còn lan tỏa tới các đối tượng công chúng¹.

Những hoạt động tương tự như thế, cũng đã được Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam từng bước thử nghiệm nhằm gắn kết công chúng với bảo tàng và tạo nên những sản phẩm có chất lượng, chẳng hạn, những triển lãm: "Tín ngưỡng thờ Mẫu - Tâm, Đẹp, Vui", triển lãm "Ai người quan tâm", "Gánh hàng rong"... Xu hướng xã hội hoá, thu hút cộng đồng cùng chung tay với bảo tàng trong công tác bảo tồn chắc chắn sẽ vẫn được phát huy và nhân rộng.

2. Quảng bá giá trị lịch sử - văn hoá và hình ảnh phụ nữ Việt Nam

Dù bảo tàng có nỗ lực đến đâu trong mọi khâu công tác, nhưng nếu các kết quả không được thể hiện bằng những sản phẩm hữu hình để phục vụ công chúng, thì khó có thể xác định được hiệu quả hoạt động của bảo tàng. Với Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam, vai trò quảng bá các giá trị lịch sử - văn hoá giữ vị trí trọng tâm, định hướng nhiều sản phẩm đầu ra, từ hệ thống trưng bày thường xuyên, các triển lãm chuyên đề, hoạt động công chúng, cho đến các chương trình giáo dục, sự kiện.

Để thực hiện tốt vai trò quảng bá các giá trị lịch sử - văn hoá và hình ảnh người phụ nữ Việt Nam trong đời sống đương đại tới đông đảo công chúng, việc lựa chọn nội dung, xác định cách thức và phương pháp quảng bá, đối tượng, thời điểm..., đều được Bảo tàng cân nhắc cẩn trọng. Xã hội càng phát triển thì nhu cầu hưởng thụ văn hoá của công chúng càng đa dạng và phức tạp. Nếu như trước kia, Bảo tàng chỉ chú tâm vào việc xây dựng nội dung trưng bày thường xuyên hay các triển lãm chuyên đề thì gần đây, đã chú trọng khảo sát nhu cầu, nắm bắt nguyện vọng của công chúng nhằm xác định nhóm công chúng mục tiêu là công việc cần thiết, góp phần vào thành công của sự kiện/triển lãm. Mỗi hoạt động/sự kiện cũng không đứng riêng rẽ mà luôn được lồng ghép một cách phù hợp trong chuỗi các hoạt động khác, như chương trình công chúng, chương trình giáo dục, hoạt động tương tác, trải nghiệm, tọa đàm..., nhằm đáp ứng nhu cầu của công chúng.

Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam còn thực hiện có hiệu quả việc xây dựng, duy trì, phát triển mối quan hệ đối tác với nhiều đại sứ quán, cơ quan, tổ chức phi chính phủ. Nhiều sự kiện văn hoá phối hợp được tổ

chức tại Bảo tàng, Bảo tàng đóng vai trò như chiếc cầu nối văn hoá, là trung tâm giao lưu giữa phụ nữ Việt Nam với phụ nữ quốc tế.

Gần đây, Bảo tàng Văn hoá các dân tộc Việt Nam đã tổ chức Hội thảo chuyên đề "Giáo dục trải nghiệm và kết nối lý hành", với sự tham gia của nhiều đồng nghiệp từ các bảo tàng. Từ chia sẻ kinh nghiệm của các bảo tàng, chúng ta đều thấy rõ sự cần thiết phải đa dạng hoá các hoạt động, nhằm góp phần thực hiện có hiệu quả những vai trò mà xã hội mong đợi từ phía các bảo tàng, trong đó có vai trò quảng bá những giá trị lịch sử - văn hoá.

3. Giáo dục về giá trị lịch sử - văn hoá và về giới, bình đẳng giới

3.1. Giáo dục về giá trị lịch sử - văn hoá

Vai trò này được xem như sứ mệnh quan trọng của Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam. Trong nhiều năm qua, Bảo tàng đã luôn chú trọng đến việc phối hợp với các nhà trường tổ chức các hoạt động giáo dục. Hình thức phổ biến là tổ chức các triển lãm lưu động tới các trường đại học, trung học phổ thông, trung học cơ sở và tiểu học ở Hà Nội và các địa bàn lân cận. Các hình thức khác như: tổ chức sự kiện hoặc triển lãm ngay tại Bảo tàng, tổ chức chương trình giáo dục cho học sinh tiểu học và trung học cơ sở tại phòng Khám phá cũng thường xuyên được duy trì.

Hoạt động đưa triển lãm lưu động tới nhà trường được tiến hành đều đặn và hằng năm có sự thay đổi theo chiều hướng tích cực. Trước kia, triển lãm lưu động chỉ đơn thuần gồm có nội dung triển lãm và phần thuyết minh do cán bộ Bảo tàng đảm nhiệm thì gần đây, các triển lãm đã được gắn kết với các hoạt động giáo dục mang tính tương tác nhiều hơn.

Ví dụ năm 2004, khi phối hợp với các trường Trung học cơ sở Dịch Vọng, Trung học cơ sở Nghĩa Tân, Trung học cơ sở Cầu Giấy, Trung học cơ sở Nguyễn Tất Thành tổ chức triển lãm lưu động "Phụ nữ Việt Nam trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp 1946 - 1954" thì các hoạt động chỉ gồm trưng bày và thuyết minh những nội dung cơ bản.

Sau năm 2005, trong các triển lãm, như "Trang sức phụ nữ các dân tộc Việt Nam - từ truyền thống đến hiện đại" (2006), "Những người phụ nữ vượt lên số phận" (2007), "Gánh hàng rong" (2008), "Chuyện những bà mẹ đơn thân"... , Bảo tàng đã thực hiện nhiều hoạt động giáo dục kết hợp với trưng bày. Cụ thể:

* *Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam*

Đại diện Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam trình bày tham luận và trả lời câu hỏi tại Hội thảo "Các đơn vị xuất sắc nhất trong lĩnh vực di sản", tổ chức tại thành phố Dubrovnik, Croatia, tháng 9/2014 - Ảnh: Tư liệu Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam

- Đối với triển lãm "Trang sức phụ nữ các dân tộc Việt Nam - từ truyền thống đến hiện đại", gồm nhiều hiện vật độc đáo về thẩm mỹ, đa dạng về chủng loại, phong phú về chất liệu là trang sức của phụ nữ Việt Nam qua các thời kỳ lịch sử. Với mục tiêu đưa bảo tàng đến với công chúng, đặc biệt là đối tượng học sinh, sinh viên, Bảo tàng đã phối hợp với trường Đại học Mỹ thuật công nghiệp Hà Nội và Viện Đại học Mở tổ chức các hoạt động phong phú như: đêm trình diễn trang phục và trang sức do sinh viên thiết kế và biểu diễn mang tên "Ấn tượng tháng Ba"; Trưng bày và giới thiệu một số bộ trang sức đặc sắc do sinh viên thiết kế và lấy ý kiến bình chọn của khách tham quan để trao giải "Bộ sưu tập trang sức ấn tượng nhất". Hoạt động này không chỉ phát huy khả năng sáng tạo và trí tưởng tượng bay bổng của các em mà còn giáo dục về truyền thống văn hóa của dân tộc, giáo dục thẩm mỹ thông qua các bộ sưu tập trang sức cho mọi đối tượng quần chúng, trong đó chủ yếu là sinh viên.

- Triển lãm "Những người phụ nữ vượt lên số phận" kể câu chuyện về những người phụ nữ, dù

mỗi người có một hoàn cảnh khác nhau nhưng họ đều vươn lên, vượt qua mọi khó khăn vất vả, nỗ lực khẳng định mình trong cuộc sống. 30 câu chuyện và 30 số phận khác nhau đã giúp công chúng có được cái nhìn tương đối toàn diện và sâu sắc hơn về cuộc sống của người phụ nữ hôm nay, để thêm cảm thông và khâm phục họ.

Bảo tàng phối hợp với Báo Lao động và các đơn vị liên quan phát động cuộc thi viết về "Những người phụ nữ vượt lên số phận". Nội dung các bài viết nói về những tấm gương phụ nữ Việt Nam "giỏi việc nước, đảm việc nhà", biết vượt lên số phận để nuôi con trưởng thành và đạt được thành công trong sự nghiệp, mang lại lợi ích cho xã hội và cộng đồng. Từ cuộc thi này, những tấm gương phụ nữ tiêu biểu sẽ được tiếp tục phát hiện và tôn vinh. Bảo tàng cũng đã tổ chức hoạt động giáo dục cho 450 học sinh Trường Phổ thông cơ sở Nguyễn Du tham quan nội dung trưng bày triển lãm, tham gia cuộc thi viết, vẽ về những người bà, người mẹ được giới thiệu trong triển lãm. Qua đó, các em sẽ luôn ghi nhớ, biết ơn đối với công lao của mẹ, biết tôn trọng, đề cao các giá trị của gia đình truyền thống trong xã hội hiện đại.

- Với triển lãm “Gánh hàng rong”, ngoài việc thiết lập mạng lưới tuyên truyền viên là những phụ nữ bán hàng rong như đã nói ở trên, Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam đã phát động tới sinh viên Trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn viết bài, quay phim, chụp ảnh về người phụ nữ bán rong ở Hà Nội theo cảm nhận và cách nhìn của các em. Sau đó, chính các em sinh viên tự đặt tên, chú thích cho tác phẩm của mình và trưng bày những tác phẩm đó tại không gian bảo tàng.

Bảo tàng cũng thường xuyên tổ chức các triển lãm và sự kiện hướng tới học sinh, sinh viên. Trong những năm qua, Bảo tàng đã phối hợp với nhiều đối tác để tổ chức các hoạt động thu hút học sinh, sinh viên. Năm được nhu cầu của giới trẻ là mong được trải nghiệm, tương tác, được học hỏi nên Bảo tàng luôn chú trọng lồng ghép triển lãm, sự kiện với các hoạt động trải nghiệm.

Có thể kể đến hàng loạt sự kiện, như: Lễ hội Fukushima, Triển lãm Manga được tiến hành nhiều năm liền tại Bảo tàng. Các triển lãm giới thiệu văn hóa Singapore, văn hóa Hàn Quốc cũng tạo điều kiện cho giới trẻ được trải nghiệm văn hóa truyền thống nhiều quốc gia khác nhau.

3.2. Giáo dục về giới, bình đẳng giới

Từ khi Bảo tàng chú trọng đến vấn đề giới, xây dựng Bảo tàng thành một bảo tàng về giới giàu bản sắc thì vai trò giáo dục về giới, giới tính, bình đẳng giới càng được đầu tư thời gian và công sức.

Bảo tàng đã phối hợp với nhiều trường học, các câu lạc bộ tổ chức cho học sinh tham quan theo chủ đề “Mẹ và bé”, kết hợp tham gia các hoạt động giáo dục tại phòng Khám phá. Sau khi tham quan các nội dung trưng bày liên quan đến chủ đề “Phụ nữ trong gia đình” tại hệ thống trưng bày thường xuyên của Bảo tàng, các bạn học sinh lớp nhỏ được xem bộ phim hoạt hình “Sự ra đời của bé Tommy”; chơi các trò chơi liên quan đến nội dung bộ phim, giúp bé hiểu hơn về sự “bí ẩn” của người mẹ khi mang thai; các bạn học sinh lớn hơn sẽ tìm hiểu về Bộ tranh “Chú tinh trùng Willy đi đâu” để có được những kiến thức về sức khỏe sinh sản... Qua những hoạt động như vậy, các em học sinh sẽ có những khám phá thú vị, có thêm kiến thức về sức khỏe sinh sản, về giới tính một cách nhẹ nhàng, không lý thuyết, sách vở.

Hoạt động này đã được các giáo viên, phụ huynh, học sinh và cả giới truyền thông đánh giá cao, để lại nhiều phản hồi tích cực².

Trong năm 2016, với sự hỗ trợ của UNESCO Việt Nam, Bảo tàng đã phối hợp với các chuyên gia về giới, VOV, Viện Nghiên cứu Giáo dục, Trường Thực nghiệm Hà Nội tổ chức các lớp tập huấn về giới cho cán bộ Bảo tàng, giáo viên và học sinh phổ thông trung học. Khóa học đã trang bị những kiến thức hết sức hữu ích về giới, giới tính và bình đẳng giới cho các học viên, đồng thời, đã đào tạo ra những “đại sứ nhí” về bình đẳng giới trong cộng đồng. Sau khóa học, cán bộ Bảo tàng có thêm kỹ năng để lồng ghép kiến thức về giới một cách phù hợp vào thực tiễn công việc của mình.

4. Phản ánh các vấn đề đương đại và tiếng nói của các nhóm yếu thế nhằm tạo sự thay đổi và phản biện các vấn đề xã hội

Trong các diễn đàn quốc tế về Bảo tàng những năm gần đây, có nhiều tranh luận về vấn đề coi bảo tàng như “nơi an toàn cho những ý tưởng nhạy cảm/nguy hiểm”³. Năm 2017, ICOM lấy chủ đề của năm là “Bảo tàng và lịch sử gây tranh luận: Kể những điều không thể trong bảo tàng”⁴. Rõ ràng, Bảo tàng đã, đang được cộng đồng mong đợi và được chính giới bảo tàng coi như nơi phù hợp để phản ánh các vấn đề đương đại, tạo sự tranh luận, tạo phản biện xã hội vì sự phát triển bền vững.

“Suy nghĩ toàn cầu, hành động địa phương” không còn là một khẩu hiệu, mà các vấn đề toàn cầu đã và đang gõ cửa mỗi gia đình. Đây là thời cơ để các Bảo tàng nâng cao vai trò bảo tồn, quảng bá, gắn kết cộng đồng thông qua việc phản ánh các vấn đề đương đại và tạo sự phản biện xã hội.

Trong thực tế, kết quả khảo sát cũng như ý kiến phản hồi của khách tham quan đối với Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam luôn thể hiện mong muốn được thấy những vấn đề xã hội nóng bỏng, thấy dòng chảy của cuộc sống được phản ánh trong bảo tàng. Vì vậy, những năm gần đây, trong các hoạt động của mình, Bảo tàng luôn cố gắng nói lên tiếng nói của người phụ nữ, thể hiện cuộc sống của họ với nội dung không chỉ tôn vinh một chiều mà đề cập đến những thách thức, khó khăn, những hy sinh mất mát của người phụ nữ nhưng họ vẫn nỗ lực vươn lên trong cuộc sống. Nhiều cuộc trưng bày mang tính phản biện xã hội sâu sắc, thể hiện tiếng nói của những người phụ nữ yếu thế, kém may mắn, như triển lãm: “Cuộc sống của phụ nữ làng chài Cửa Vạn” (tháng 9/2004), “Ai? Người quan tâm” (tháng 12/2006); về các phụ nữ là nạn nhân của HIV/AIDS: “Những người phụ nữ vượt lên số phận”

(tháng 3/2007), “Chốn bình yên” (tháng 11/2011); về vấn đề buôn bán phụ nữ: “Đêm sáng”; về phụ nữ lao động di cư ở chợ đêm Long Biên (tháng 3/2012): “Chuyện của chợ” (tháng 3/2014)...

Có thể nêu một ví dụ cụ thể là: Triển lãm “Gánh hàng rong” (tháng 9/2008), đề cập đến câu chuyện của những người phụ nữ ngoại tỉnh bán hàng rong trên các tuyến phố ở Hà Nội. Dưới những góc nhìn đa chiều, sinh động, chân thực, gần 200 bức ảnh được trưng bày tại triển lãm, với những lời tâm sự, bày tỏ của chính các nhân vật trong ảnh... là câu chuyện cảm động nhưng đầy trăn trở về cuộc sống, nghề nghiệp của những người phụ nữ bán hàng rong trong điều kiện kinh tế chuyển đổi. Cán bộ Bảo tàng đã tiến hành nhiều hoạt động phỏng vấn, ghi âm, ghi hình... với 97 người, chụp hơn 1000 bức ảnh và quay hàng chục băng tư liệu. 33 người phụ nữ trong số họ đã đồng ý kể câu chuyện của mình để giới thiệu tại cuộc triển lãm này. Triển lãm cũng giới thiệu hai phim ngắn, không lời bình mà chỉ có tiếng nói của những người trong cuộc, qua đó, người xem tự cảm nhận và suy ngẫm. Mỗi ý kiến phản ánh một khía cạnh tích cực hoặc bất cập từ những gánh hàng rong, những mong muốn, sẽ chia khi quyết định cấm bán hàng rong trên một số tuyến phố của Hà Nội được thực hiện. Bộ phim đã đem lại cảm xúc cho hàng ngàn khách tham quan, hàng trăm ý kiến phản hồi qua các kênh: TripAdvisor, sổ cảm tưởng, phiếu phản hồi, đã đưa ra lời ngợi khen đối với Bảo tàng trong việc đưa tiếng nói của những người phụ nữ trong xã hội đến với công chúng.

5. Tạo diễn đàn về các vấn đề của phụ nữ với sự tham gia của cộng đồng, góp phần nâng cao nhận thức xã hội

Nếu chỉ dừng lại ở việc phản ánh các vấn đề xã hội, không tạo cơ hội cho công chúng và chủ thể văn hoá được tương tác, trao đổi thì hiệu quả giáo dục sẽ rất hạn chế. Ở Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam, song song với trưng bày triển lãm, Bảo tàng luôn chú trọng gắn kết chủ thể văn hóa hoặc đối tượng được trưng bày vào các hoạt động của Bảo tàng ngay từ khâu nghiên cứu đến khâu dàn dựng, đến các hoạt động giáo dục. Cùng với cán bộ Bảo tàng, cộng đồng tham gia vào việc lựa chọn các câu chuyện và chuyển tải tới công chúng thông qua triển lãm. Nhiều triển lãm, sự kiện còn đem lại những kết quả có tính lâu dài

cho cộng đồng, đó là: nâng cao nhận thức, góp phần tạo công ăn việc làm...

Ví dụ: Với triển lãm “Gánh hàng rong”, Bảo tàng đã tổ chức tập huấn cho 20 phụ nữ bán hàng rong, giúp họ có nhận thức tốt hơn về vấn đề giữ gìn vệ sinh môi trường, đảm bảo vệ sinh an toàn thực phẩm, tuân thủ theo những quy định của thành phố. Sau đó, chính họ là những tuyên truyền viên nòng cốt, chuyển tải những thông tin đã được tập huấn đến hàng nghìn người bán hàng rong khác thông qua tài liệu tuyên truyền và trao đổi trực tiếp.

Triển lãm “Chuyện những bà mẹ đơn thân” (tháng 3/2011) là một ví dụ điển hình khác về việc góp phần nâng cao địa vị kinh tế - xã hội cho nhóm phụ nữ yếu thế. Bằng phương pháp tiếp cận nhân học xã hội và photovoice, 20 phụ nữ đơn thân tại xã Tân Minh, Sóc Sơn, Hà Nội đã được tập huấn và giao máy ảnh trong hai tháng để tự chụp về cuộc sống và những điều quan trọng đối với họ. 100 bức ảnh được lựa chọn từ 1.000 bức ảnh do chính những người phụ nữ đơn thân chụp trong phần trưng bày “Điều chúng tôi muốn nói” - nội dung chính của cuộc triển lãm, là những câu chuyện chân thực, sinh động của những người trong cuộc xoay quanh các vấn đề, như cuộc sống gia đình, hoạt động xã hội, sự thay đổi và ước mơ. Qua câu chuyện về những bà mẹ đơn thân ở Tân Minh, triển lãm giúp người xem hiểu thêm về cuộc sống của họ, với những khó khăn, vất vả, một mình đảm đương công việc gia đình khi thiếu vắng người đàn ông. Vượt qua những rào cản xã hội và định kiến về giới, họ - những người phụ nữ đơn thân vẫn đầy bản lĩnh và nghị lực, khát khao vượt lên số phận và sự thành công, hạnh phúc bình dị của họ trong việc nuôi dạy con cái trưởng thành, phát triển kinh tế gia đình, hoạt động xã hội được cộng đồng chia sẻ và ghi nhận.

Triển lãm “Internet với phụ nữ - Cơ hội và thay đổi” (tháng 11/2014), là một hoạt động nằm trong khuôn khổ dự án “Internet thay đổi cuộc sống phụ nữ nông thôn” do Bảo tàng phối hợp với Công ty FairSpectrum của Phần Lan thực hiện. Triển lãm đã giới thiệu tiếng nói không chỉ của phụ nữ mà còn của chồng, con họ, của các cán bộ lãnh đạo các cấp các ngành (cả nam và nữ) về những thay đổi từ tác động của internet đối với đời sống của chị em phụ nữ nông thôn ở tỉnh Hưng Yên. Trong quá trình thực hiện triển lãm, ngoài việc hỗ trợ chị em phụ nữ nông thôn một số máy tính, phí sử dụng inter-

98

net, Bảo tàng cũng mở ra một diễn đàn để chị em được trực tiếp thảo luận, trao đổi, tập huấn cho chị em cách truy cập internet hiệu quả hơn. Khi triển lãm mở cửa, nhiều đại diện cho chị em phụ nữ nông thôn Hưng Yên đã đưa cả chồng, con, gia đình lên tham gia triển lãm, giao lưu với khách tham quan. Ngoài các hoạt động giáo dục thường xuyên được tổ chức kết nối cộng đồng với các đối tượng khách tham quan, Bảo tàng còn phối hợp với Cinemathèque tổ chức chiếu bộ phim “Gánh hàng rong - Tiếng nói của người trong cuộc”, với sự có mặt của đạo diễn phim, các nhân vật trong phim. Công chúng đã có cơ hội được đặt câu hỏi, giao lưu và hiểu được cuộc sống của những nhân vật trong phim.

Hằng năm, trong Hội chợ Bazaar, Bảo tàng luôn phối hợp với nghệ nhân - người tạo ra các sản phẩm trưng bày tại Bảo tàng để giới thiệu với công chúng cách thức thực hành và trao truyền các giá trị văn hóa.

Có thể nói, mỗi cuộc triển lãm chuyên đề tại Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam là một thử nghiệm, khám phá khác nhau về lựa chọn nội dung, cách thức tiếp cận nghiên cứu để thể hiện được sứ mệnh của bảo tàng, tạo điều kiện để chủ thể văn hóa nói lên tiếng nói của mình trước cộng đồng thông qua ngôn ngữ bảo tàng.

6. Thay lời kết

Hiện nay, hệ thống bảo tàng trên thế giới không ngừng phát triển cả về số lượng, chất lượng, loại hình, hình thức hoạt động. Sự phát triển công nghệ số giúp rút ngắn khoảng cách về không gian, khiến cho việc tiếp cận thông tin không còn quá khó. Những vai trò mang tính “truyền thống” của bảo tàng vẫn còn nguyên giá trị, nhưng việc phát huy vai trò ẩn chứa đầy thách thức trong khi nhu cầu của xã hội, nguồn lực của bảo tàng lại phát sinh những vai trò mới mà bảo tàng cần phải đảm trách. Chưa bao giờ con người được kết nối siêu tốc và sâu đến thế nhưng cũng chưa bao giờ con người cảm thấy bị tách biệt với thế giới đến thế. Công chúng luôn có nhu cầu kiếm tìm những trải nghiệm phong phú hơn, những khám phá sâu sắc hơn. Là một bảo tàng giới, Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam đã, đang và sẽ nỗ lực xây dựng hình ảnh của mình, tập trung kể những câu chuyện dung dị về người phụ nữ, giới thiệu, tri ân những giá trị lịch sử - văn hoá gắn với

Khách tham quan sử dụng thiết bị thuyết minh tự động tại hệ thống trưng bày thường xuyên của Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam - Ảnh: Thúy Hoàn

hình ảnh người phụ nữ Việt Nam, phát huy vai trò trong cuộc sống đương đại để tiếp tục có những đóng góp thực sự cho sự phát triển xã hội./

N.T.B.V - L.T.H

Chú thích:

- 1- Xem thêm: <http://anacostia.si.edu/>
- 2- Hoạt động cụ thể được thể hiện trong phóng sự “Sinh con ra từ đâu” do truyền hình VOV thực hiện: <http://vovtv.vov.vn/sac-mau-cuoc-song/sinh-con-ra-tu-dau-c81-12721.aspx>.
- 3- GS. TS. Ian Galloway (2015) Tài liệu giảng dạy khóa học “Nâng cao hiệu quả hoạt động của bảo tàng và cơ quan quản lý di sản Việt Nam”, tổ chức tại Đại học Queensland, Úc tháng 5/2015.
- 4- <http://network.icom.museum/international-museum-day/imd-2017/the-theme/>
(Ngày nhận bài: 06/12/2016; ngày phản biện đánh giá: 21/12/2016; ngày duyệt đăng bài: 04/01/2017).